

koja se nije protumačila mitomanijskim hermeneutikama, već se tumači zarad sretnog mira u multiperspektivnosti, zarad dobra sudbine svega mrtvog i živog na planeti Zemlji! U ovom su djelu napisana nova poglavlja o Gadamerovom hermeneutičkom projektu koji je, kao nijedan drugi u filozofskoj javnosti Evrope i Zapada, pomogao Evropi i Zapadu da se pluralno osvijesti, da se iz samodopadnog i svojecentričkog drijemeža probudi u pluralizmu, da pokuša Lao Cea i Konfucija, npr. čitati i otkriti kod sebe, "u velikim pjesničkim i umjetničkim djelima". Nakon ovih Šarčevićevih tekstova o Gadameru

mojoj generaciji predstoji novo čitanje "Istine i metode".

Ovo Šarčevićevo djelo često spominje Bosnu, Bosnu kao projekat, Bosnu kao "podnošljivu prošlost", Bosnu kao žrtvu "mahnitanja za identitetom". Bosnu kao žrtvu politike "koja je izgubila moć tolerancije"... Djelo sadrži i mnoge Šarčevićeve bibliografske filigrane, napose one o objavljenim i neobjavljenim knjigama u sarajevskoj filozofskoj biblioteci "Logos" koja je svojom baštinom i danas utjecajna škola filozofskog mišljenja u ovom dijelu Južne Evrope.

Enes Karić

m

Statua, pokrivena teškim čaršafom

Timoty Garton Ash: "Istorija sadašnjice", Eseji, skice i izvještaji iz Evrope devedesetih, SAMIZDAT, FREEB 92, Beograd

Ovo je knjiga fragmenata, historijskih komada koji prikazuju devedesete godine XX vijeka u Evropi. To su dnevno-analitički zapisi i reportaže britanskog povjesničara, esejiste i novinara Timotyja G. Asha sa intencijom prerastanja u kontroverzne nominacije pisanja "historije sadašnjice"¹. Kompleksna spisateljska zadaća, smještena u rasponu između stava njemačkog historičara Reinharta Kozelecka da je najbolje za pisanje historije to da ste bili svjedok (o)pisanih događaja i stava njemačkog filologa Leopolda fon Rankea da se događaji bolje razumiju ako su udaljeniji od nas.

Bivajući bliže Kozeleckovom stavu o načinu pisanja historije, T. G. Ash je ovom knjigom posvjedočio i potvrdio da je upravo znatno veća količina događaja koja se može saznati netom nakon njihova odvijanja, a znatno se smanjuje sa protokom vremena. Uglavnom, knjiga se značajnim dijelom bavi "plišanim revolucijama" u zemljama srednje i istočne Evrope u devedese-

tim godinama XX vijeka, tj. mirnim prelaskom sa socijalističkog društveno-političkog sistema na tranzicijsko-kapitalistički, počev od Istočne Njemačke, preko Mađarske, Češke, Slovačke, Poljske do Litvanije, Estonije, Letonije, Rumunije, Bugarske... I krvavim agresijama i ratovima kojima je obilježena eksjugoslavenska balkanska "neplišana revolucija" istoga cilja - prelaska sa socijalizma na kapitalizam, počev od Slovenije, preko Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Kosova do Makedonije. Nema niti jednog politički ili vojno značajnijeg datuma iz ovoga desetljeća, a koji nije zabilježen na marginama, u hronološkim prolozima, za trideset i dva zasebna eseja "Istorije sadašnjice".

Ipak bi se sva raznorodnost i razuđenost Ashova napora da rekapitalizira povijest najteže evropske decenije nakon Svjetskog rata (II) mogla svesti na tri pojedinačna i snažna misaona stožera: prvi bi bio snažni anglosaksonski pogled na ujedinjenu Njemačku (odnos osovine London-Berlin), drugi bi bio svekolika širina vječite povijesno-intelektualne dileme odnosa političari i intelektualci (sistematičan pogled na Waclava Havela u politici i filozofiji XX vijeka) i treći bi bio nadasve pretenciozan pogled "hladnoga Britanca" na "balkansku kasapnicu" iz devedesetih.

Ova tri stožerna pitanja u knjizi vrte se, "lijepo" i "odljepljuju" u odnosu na sva druga upojedinjena i nadasve konkretna pitanja "nove-stare Evrope".

Britanija i (ili) Njemačka

Moto svih pitanja, odnosno, prije bi se moglo reći, moto svih odgovora na skoro ista pitanja koja se postavljaju od Vilnjusa, Bonna do Sarajeva bi mogao biti: "A zašto bismo im pomagali ako oni sami ne mogu sebi pomoći?"² Ova jednostavna, pomalo *medalja s dvije strane*, je, zapravo, temeljni logo kojim se bilježi tzv. Zapadna, razvijena i dakako još uvijek bogata, prava Evropa: od Britanije do Francuske i Zapadne Njemačke. Protestantски oblik svijesti, neumoljivi profiterski sjaj u oku svakog racionalnog Evropejca, naime, sadržan je u ovome još aktualnom pitanju koje se odnosi na njegovu dušu – "džep" – početak i kraj evropske individualne i kolektivne suštine. "Ako zapadnonjemački poreski obveznici i birači tako nevoljko plaćaju čak i za svoje sunarodnike Nijemce, ko će od njih ozbiljno očekivati da daju za Poljake?"³

Objektivno, riječ je o golemoj, tada i sada prisutnoj uplašenosti Pariza i Londona (prije svih) od ujedinjene Njemačke, kao da na vlast, kako iskreno reče autor, "dolazi Adolf Hitler", te licitiranje nekih manje popularnih njemačkih svojstava – "agresivnost, anksioznost, egoizam, kompleks manje vrijednosti, nasilništvo, samouvjerenost, sentimentalnost"⁴. Strah od njemačkog ujedinjenja naročito je tangirao Veliku Britaniju, koja je za razliku od Sjedinjenih Država dovoljno blizu da bi bila zabrinuta, ali i dovoljno daleko u odnosu na Francusku da bi gajila poput nje, tek, *resantiman*. A suština britansko-francusko-američke brige bile su nove veze koje su Bon počele jače vezivati sa Istokom (Moskva) no sa Zapadom.

Glavni oslonac pregovora Njemačke i Sovjetskog saveza ipak su bile "udaljene" Sjedinjene Američke Države prije negoli Francuska i naročito Velika Britanija. Konačno je svijet bio svjestan da je nakon prvog ujedinjenja Njemačke, koje je ostvareno kroz krv i oružje (Bismarkov mandat), ovo drugo njemačko ujedinjenje ostvareno kroz riječi i novac (Kohlov mandat). Tako je teško bilo stoički priznati, čak i ovom autoru, da je Britanija nekoć pobijedila u ratu a Njemačka sada pobjeđuje u miru.⁵

U međuvremenu, u srednjoj i istočnoj Evropi vlada košmar – to je region slabih, nedemokratskih država razdiranih socijalnim i nacio-

nalnim konfliktima, teren toliko bogat najrazličitijim formama mita, korupcije, povodljivosti, šicardžijskog mentaliteta, da sam autor, na više mjesta, mašta o tome da nađe jednu riječ, jasno-obuhvatnu i široku, koja bi sve ove pobrojane mahane i malere "istočnjaka" i "južnjaka" sobom obuhvatila. Nažalost, takve riječi, ili zbilja nema, ili je autor ne nalazi.

Timoty Garton Ash, tumarajući silom evropskih hodnika i tunela, nepojmljivo njegovom anglosaksonskom diskursu, u jednom trenu rezignacije nad nacijom-državom, kao temeljnim evropskim izumom, konstatira neophodnost multikulturalizma, pa paradoksalno zaključuje – "Po mnogo čemu predložiti multikulturalnost u Srednjoj Evropi zaista znači predložiti kretanje naprijed u prošlost."⁶

Suprotno ovome, ta ipak očuvana razlika multikulturalne "bijedne" Evrope, jedini je odgovor jednonacionima, u svoj njihovoj razočaranosti njima, "nebijednima": "Bila je jedna statua, pokrivena teškim čaršafom. Vjerovali smo da je prelijepa. Jednog dana, začudo, poslije dugih četrdeset godina, otkrivena je. Naša srca su se uzбудila, velike su bile naše nade. Onda smo otkrili da je statua oštećena i prljava, i da, na kraju krajeva, uopće nije lijepa."⁷

Intelektualci i političari

Vječita dilema o odnosu intelektualne nezavisnosti i političke profesionalnosti (dnevnosti), možda je misaono ponajbolji sloj ove knjige. Za početak, blistavi primjeri šta intelektualci mogu učiniti suprotstavljajući se represivnoj državi svjedoče vremena Waclava Havela i Jana Patočke, jednog Čeha i jednog Slovaka. Ali ne samo u diktaturi, upravo u liberalnoj demokratskoj državi, nezavisni intelektualci imaju ključnu ulogu. Sve s ciljem prastare maksime: "Ne slažem se s tim što govorite, ali ću do smrti braniti vaše pravo da to kažete." To je upravo impregnum kojega najviše manjka liberalnoj današnjici. To je taj nedostatak, da se bude tolerantna osoba koja pažljivo sluša druge i pokušava da razumije to što govore. T. G. Ash pravi simbiozu između uloga nezavisnih intelektualaca i profesionalnih političara i pri tome za njega nema "fundamentalne jasne linije razdvajanja". To znači da nema fundamen-

talne razlike između govora intelektualca i političkog govora, između načina na koji intelektualci koriste riječi i načina na koji to političari čine. Ali nema ničeg goreg kao kada intelektualci drže politički govor.

Ali kao "arhitekta najvećih političkih zločina XX vijeka ili kao saučesnici u njima, intelektualci očito nose težak teret".⁸ Daleko više ima boljih običnih ljudi, kako bi to zajedljivo kazao George Orwell. U svakom sistemu, autokratskom ili demokratskom, bez razlike, kako bi to kazao Havel, "istina prijete vlasti, a vlast prijete istini". Srećom da postoji Orwell, da postoji Raimund Aron i drugi pisci, akademici, novinari, koji su u političkim debatama zadobili visok stepen intelektualne nezavisnosti. Konačno, "ako bi svi ostali nezavisni, kako konstatira Havel 1990. g. u američkom kongresu, onda na kraju niko ne bi bio nezavisan".⁹

Pa ipak Havelove intelektualne reminiscencije ostale bi značajno nepotpune bez narednih stavaka: "Neko ko zaboravlja kako se voze kola, kako se ide u kupovinu, kako se kuha kahva i telefonira nije ista osoba koja je čitavog života znala kako se to radi. Političar postaje zarobljenik svoga položaja, svog šepurenja, svoje službe. Ono što naizgled potvrđuje njegov identitet i egzistenciju, ustvari mu na suptilan način reducira identitet i egzistenciju."

Bosna u Evropi

Konačno, zaseban sloj knjige koji izdvaja ovaj prikaz pripada reminiscencijama iz Bosne, ponajprije Tuzle i Sarajeva. Pomalo prepotentni Ash, koliko god da pokušava biti realan i odan tolerantnosti spram *malobrojnih naroda*, ne uspijeva u nakani, njega ipak najviše "žuljaju vlastiti kamenčići u cipelama". Sarkastično, nakon susreta sa preživjelim stradalnicima srebreničke "zaštićene enklave"¹⁰, a nakon serije "komunikativnih šumova" uzvikuje: "Ima li neko ko je silovan i ko dobro govori engleski"? Njegovu panoramu bosanske bestijalnosti na tren pomućuje lik djevojke Dijane, "prelijepa u crno-bijelom, elokventna i ogorčena", koja mu uzvikuje: "Samo se sklonite i dajte mi oružje da se borim, a sama ću se pobrijeti da me ne siluju, ili bilo šta već." Sa dozom poprilične "uravnolovke" svojstvene britanskim stavovima, Ash slika obje strane sarajevskog ra-

tnog pakla i skoro "usput" portretira zločinca Radovana Karadžića kao "konačno slavnog, čije će ime živjeti u knjigama historije i pričama budućih generacija".¹¹

U jednom ličnom stavu, autor je "nebeskodabrano" realan: "Ovo je Evropa. Jer sve su ove stvari u Evropi Evropljani radili drugim Evropljanima..." da bi dodao ponajbolji citat u knjizi, onaj Konstantina Geberta: "Ukoliko želite da se 'vratite' u Evropu, prvo načinite etničko čišćenje a onda sačekajte jednu generaciju." I odista, sve ovdje viđeno je dio "nenormalne normalnosti" koja će neki Račun morati platiti. Prije Konačnog Suda, svakako.

Fahira Fejzić

Bilješke

¹ Kontroverzni frazem "historija sadašnjice", kojom je nominirana i cijela knjiga je frazem koji je prvi upotrijebio američki diplomata i historičar George Kanaan prikazujući raniju knjigu istog autora "Zloupotreba sukoba", a trebala bi se odnositi na ambiciozan simbiotski zadatak i zanat koji pred sebe postavlja neko ko kombinira historiju, novinarstvo i esejistiku u dnevne i istovremeno povijesne svrhe, Vidjeti šire u Predgovoru, str. 16.

² Timothy Garton Ash, *Historija sadašnjice*, str. 73.

³ A zapravo, šire i uže istovremeno, pravo pitanje je ko će od njih rado dati koji euro za tamo neke Bosance, ili, ne daj Bože Bošnjake... Surova protestantska logika je neumoljiva i imanentna ovoj knjizi u svim njenim oblicima. Pravo kontrapitanje je - može li uopće preživjeti društvenost, ljudska široka zajednica kao i uža, uostalom, ako joj se oduzmu svi, ili, najvažniji, vaninteresni oblici angažiranja, sve izvanracionalne komponente, cijeli spektar humanog a ne samo racionalno-isplativog angažiranja kao davanja... Bit će još prilika u "historiji budućnosti" da se ovaj stavak istestira... duboko sam uvjerena u surovost i neodrživost ovakvog odviše racionalnog etno-nacionalnog stereotipnog mišljenja i vladanja... ako to uopće treba spominjati...

⁴ T. G. Ash, *Ibidem*, str. 74.

⁵ *Ibidem*, str. 157.

⁶ *Ibidem*, str. 141.

⁷ *Ibidem*, str. 144.

⁸ *Ibidem*, str. 182.

⁹ Ibidem, str. 187.

¹⁰ U domaćem jeziku, u posljednjoj dekadi XX vijeka, pa i u samo praskozorje XXI vijeka, nije po mom mišljenju skovana sarkastičnija, ironičnija niti opakija metafora-frazem od ove - "srebrenička enklava".

¹¹ T. G. Ash, "Historija sadašnjice", str. 232.

Abeceda islamskog bankarstva

Muhammad Taqi Usmani. *Uvod u islamske finansije* (Živinice: Selsebil, 2003.), preveli Ahmet Alibašić i Amel Kovačević, str. 222.

Nakon paketa od pet knjiga o islamskoj ekonomiji koji se pojavio prije nekoliko godina, nedavno je iz štampe izašlo i vrlo ukusno priređeno bosansko izdanje *Uvoda u islamske finansije* Muhammada Taqija Usmanija. Za razliku od prethodnih knjiga koje su više teorijski orijentirane na promišljanje ekonomske filozofije islama, ova knjiga na jednostavan način približava čitaocu osnovne karakteristike islamskih finansija. Njen autor s lakoćom ukazuje na najvažnije trendove u islamskoj finansijskoj industriji. Kako joj i sam naziv kaže, knjiga je izuzetan uvod u razumijevanje finansija u islamu, i to možda ponajbolji koji uopće danas imamo i na jednom jeziku. Naime, ovaj prijevod je napravljen po preporuci dvojice velikih svjetskih autoriteta iz oblasti islamskog komercijalnog prava, dr. Abdussettara Ebu Gudde i dr. Nizama Jaqubija.

Uvod u islamske finansije ima za cilj da pruži osnovne informacije o principima i pravilima islamskih finansija sa posebnim osvrtom na oblike finansiranja koji se koriste u islamskim bankama i nebankarskim finansijskim institucijama. Knjiga podučava osnovnim konceptima iz kojih proizlaze ovi finansijski instrumenti, neophodnim preduvjetima za njihovu šerijatsku prihvatljivost kao i ispravan način primjene. S obzirom na veliko iskustvo autora u praktičnoj primjeni ovih instrumenata širom svijeta, ovo djelo ukazuje i na nedostatke koji se najčešće

javlja u praksi islamskih finansijskih institucija a koje su plod nerazumijevanja islamskih principa.

Islamsko bankarstvo svoje prisustvo stidljivim koracima bilježi i u Bosni i Hercegovini. Bosanskohercegovačka javnost kao i stručnjaci u finansijskom sektoru sve se više interesiraju za ovu oblast. Nedostatak adekvatne literature umnogome otežava razumijevanje ovog novog globalnog finansijskog trenda i kreira predrasude spram učinkovitosti ove industrije. Imajući u vidu potrebu Bosne i Hercegovine da pored ostalih animira i investitore iz islamskih zemalja, od strateškog je značaja da regulatorne državne agencije imaju sluha za ovaj alternativni oblik poslovanja. Stoga, objavljivanje djela Muhammada Taqija Usmanija na bosanskom jeziku predstavlja značajan korak u potrazi za autentičnim znanjem iz oblasti islamskih finansija. Ovo djelo može poslužiti kao stručna literatura u finansijskom sektoru, ali i na akademskim institucijama ekonomskog i teološkog smjera.

Muhammad Taqi Usmani živi i radi u Pakistanu. Tokom posljednje tri decenije izgradio je respektabilnu međunarodnu karijeru u oblasti islamskog prava, a posebno u oblasti islamskih finansija. On je zamjenik predsjedavajućeg i stalni član Akademije za islamsko pravo u Džeddi, koju sponzorira Organizacija islamske konferencije, također je član državne komisije za islamizaciju ekonomije pri vladi Pakistana. Pored akademskog rada na sveučilištu Darul-Uloom u Karačiju, gdje je i potpredsjednik sveučilišta, Usmani je predsjedavajući ili član šerijatskih odbora velikog broja islamskih banaka i finansijskih institucija širom svijeta. Objavio je više od pedeset djela na arapskom, urdu i engleskom jeziku.

Mr. Amel Kovačević